

Actieplan kleuterparticipatie

Elke dag kleuteronderwijs telt

Inhoud

I.	INLEIDING.....	2
II.	SITUERING.....	2
	a. Historiek.....	2
	b. Regeerakkoord.....	2
	c. Beleidsnota / beleidsbrieven / recent genomen maatregelen.....	3
	d. Rapportering administratie.....	3
III.	KLEUTERPARTICIPATIE IN VLAANDEREN VANDAAG.....	5
	a. Cijfergegevens administratie Onderwijs.....	5
	b. Secundaire analyse op basis van PISA.....	7
	c. Vastgestelde drempels en hefboomen.....	8
IV.	ACTIES.....	10
	a. Vier uitgangspunten.....	10
	1. Elke dag kleuteronderwijs telt voor elke kleuter.....	10
	2. Kleuterparticipatie als een blijvende prioriteit.....	10
	3. Nood aan synergie op beleidsniveau.....	10
	4. Eigenaarschap bij alle lokale actoren.....	10
	b. Geen geïsoleerde acties maar aandacht voor het bevorderen van kleuterparticipatie in elk relevant beleidsdossier.....	11
	c. Nieuwe acties.....	12
	1. De aanstelling van een ‘Kleutercoördinator’.....	13
	2. Het optimaliseren van de dataverzameling, -ontsluiting, monitoring en het ter beschikking stellen van relevante gegevens aan alle relevante actoren.....	14
	3. Het gericht informeren, sensibiliseren, toeleiden en ondersteunen van ouders, in het bijzonder ouders uit kwetsbare groepen.....	15
	4. Bevorderen van samenwerken met en tussen lokale actoren, in het bijzonder de LOP’s, de Huizen van het Kind, de lokale besturen, de scholen en de CLB’s.....	16
	5. Verhogen van de deelname van specifieke onder participerende groepen aan kleuteronderwijs.....	16
	6. Cluster ‘bevorderen van een warme overgang tussen thuis/opvang en onderwijs’.....	17
V.	OVERZICHT ACTIES.....	19
	a. Reeds genomen maatregelen.....	19
	b. Acties ter bevordering van kleuterparticipatie in het kader van andere beleidsdossiers.....	19
	c. Nieuwe acties.....	20
VI.	ALGEMENE DATA KLEUTERONDERWIJS.....	22

I. INLEIDING

Heel wat instellingen wijzen er op en onderzoeksrapporten zijn het er roerend over eens: deelname aan onderwijs op vroege leeftijd verkleint de kans op schoolse achterstand en vergroot de kans op gekwalificeerd uitstromen. Verder heeft het op vroege leeftijd participeren aan onderwijs ook positieve effecten op sociaal gedrag (delen, samenwerken, empathie), zelfregulatie (bijv. autonoom werken) en leermogelijkheden¹.

Vlaanderen kent een sterk uitgebouwd kleuteronderwijs. Het aandeel van in een Vlaamse school ingeschreven kleuters ligt heel hoog en de aanwezigheidsgraad van deze kleuters is hoog. Ook de kwaliteit van ons kleuteronderwijs is goed. Toch wil ik niet op mijn lauweren rusten maar blijven inzetten op een sterk kleuteronderwijs en op een hoge participatiegraad, om daardoor niet alleen de schoolse achterstand en de ongekwalificeerde uitstroom verder terug te dringen, maar ook de kennis van het Nederlands te versterken.

Dit actieplan wil bovenstaande doelstellingen mee helpen realiseren. Het actieplan is het sluitstuk van een doordachte en intensieve oefening tijdens de eerste twee jaren van deze legislatuur (zie infra), waarbij we getracht hebben de bestaande situatie op het vlak van kleuterparticipatie te inventariseren en te analyseren.

II. SITUERING

a. Historiek

Vlaanderen kent een sterke geschiedenis inzake kleuteronderwijs en kleuterparticipatie. Opeenvolgende regeringen hebben ingezet op het versterken van het kleuteronderwijs, o.a. door het verhogen van de budgettaire middelen voor het kleuteronderwijs en het nemen van gerichte maatregelen met het oog op het verhogen van de participatie van kleuters aan onderwijs. Deze maatregelen staan uitvoerig beschreven in het deelrapport 'Kleuterparticipatie – inventaris van acties'². Deze regering gaat op die ingeslagen weg verder.

b. Regeerakkoord

De Vlaamse Regering is zeer duidelijk met betrekking tot haar ambities aangaande de kleuterparticipatie. Het regeerakkoord zegt hierover het volgende:

“We zetten in op een maximale participatie aan het kleuteronderwijs. Kinderen vanaf 3 jaar willen we zo veel mogelijk daadwerkelijk naar school doen gaan. We doen daarvoor een beroep op o.a. de Huizen van het Kind.”

en

“We pakken taalachterstand Nederlands reeds in een vroeg stadium aan. We zetten in op maatregelen die daartoe bijdragen, inclusief het stimuleren van ouderparticipatie en

¹ Zie rapport 'Literatuuronderzoek' van het Departement Onderwijs & Vorming", april 2015

² Rapport 'Kleuterparticipatie – inventaris van acties', Departement Onderwijs & Vorming, juli 2015

taalontwikkeling vóór de leeftijd van 3 jaar. We zetten in op een maximale participatie aan het kleuteronderwijs. Kinderen vanaf 3 jaar willen we zo veel mogelijk daadwerkelijk naar school doen gaan. We doen daarvoor een beroep op o.a. de Huizen van het Kind.”

c. Beleidsnota / beleidsbrieven / recent genomen maatregelen

Als minister van Onderwijs heb ik de in het regeerakkoord vertolkte ambitie rond kleuterparticipatie verder geoperationaliseerd in mijn beleidsnota en beleidsbrieven. In de meest recente beleidsbrief (2016-2017) heb ik dit actieplan op korte termijn aangekondigd, maar heb ik tevens aangegeven dat ik reeds een aantal maatregelen heb genomen, of samen met het Vlaams parlement aan het nemen ben, die kaderen in / sporen met dit actieplan:

- de verhoging van 220 naar 250 halve dagen verplichte aanwezigheid van vijfjarige kleuters, met het oog op een inschrijving in het gewoon lager onderwijs;
- de extra participatietoeslag voor drie- en vierjarige kleuters die voldoende participeren aan het kleuteronderwijs;
- de extra werkingsmiddelen voor scholen die geconfronteerd worden met een stijgend aantal ingeschreven kleuters ten gevolge van de vluchtelingen crisis;
- het voorzien in extra middelen voor capaciteitsuitbreiding in gebieden met capaciteitsdruk en het ter beschikking stellen van informatie uit de capaciteitsmonitor aan de lokale besturen.

Daarnaast wil ik ook inzetten op een legislatuur overschrijdende toekomstvisie voor het basisonderwijs waarbij ook het kleuteronderwijs een belangrijke plaats zal hebben. Er zijn uiteraard ook nog tal van andere dossiers die soms onderwijsniveau overschrijdend zijn, maar waarin ook aandacht moet zijn voor het kleuteronderwijs.

d. Rapportering administratie

Bij het begin van deze legislatuur heb ik mijn administratie gevraagd een zeer grondige analyse te maken van de kleuterparticipatie en het kleuterparticipatiebeleid in Vlaanderen. Grondig, omdat ik graag een veel fijner en genuanceerder beeld wenste te krijgen van de nog resterende problematiek van zowel niet-ingeschreven, als onvoldoende aanwezige kleuters.

Met het uitgebreide kwantitatieve onderzoek³ heeft mijn administratie getracht het beeld dat we hebben over de niet of minder participerende groep kleuters als vooral kansarme kinderen verder te verfijnen. Dit rapport bezorgt ons niet alleen meer gedetailleerde data, het bevat een schat aan informatie die ook kan worden gebruikt door lokale besturen en andere lokale actoren om mee aan de slag te gaan bij het uitwerken van een lokaal beleid en lokale acties ter stimulering van kleuterparticipatie.

Naast het kwantitatieve onderzoek heeft mijn administratie ook werk gemaakt van een internationaal literatuuronderzoek en van een inventaris van de belangrijkste acties en maatregelen van de afgelopen jaren.

Deze drie rapporten vormden de basis voor het voeren van een kwalitatief onderzoek⁴. De resultaten en inzichten uit de eerste drie rapporten werden besproken, enerzijds met mensen die

³ Zie rapport 'Kleuterparticipatie: inschrijvingen en aanwezigheden – kwantitatief' van het Departement Onderwijs & Vorming, juni 2015

⁴ Zie rapport 'kleuterparticipatie – kwalitatief onderzoek' van het Departement Onderwijs & Vorming, maart 2016

dagdagelijks met de problematiek worden geconfronteerd, anderzijds met experts en academici. De gesprekken werden georganiseerd in focusgroepen en mondden uit in een rapport over het kwalitatieve onderzoek.

Tot slot werden de data, de vaststellingen en de geformuleerde opvattingen verwerkt in een eindrapport dat heeft geleid tot een aantal conclusies en aanbevelingen. Dit actieplan moet dan ook worden samen gelezen met de verschillende deelrapporten en het eindrapport⁵ inzake kleuterparticipatie.

⁵ Zie eindrapport 'Onderzoek naar kleuterparticipatie' van het Departement Onderwijs & Vorming, 2016

III. KLEUTERPARTICIPATIE IN VLAANDEREN VANDAAG

a. Cijfergegevens administratie Onderwijs

Tabel 1: Deelname van 5-jarigen aan het kleuteronderwijs

Schooljaar	% in het kleuteronderwijs ingeschreven vijfjarigen	% ingeschreven vijfjarigen die minimum 220 halve dagen aanwezig waren
2009-2010	99,1%	97,3%
2010-2011	99,1%	97,4%
2011-2012	99,0%	97,5%
2012-2013	97,8%	97,0%
2013-2014	98,6%	96,2%
2014-2015	98,7%	96,9%
2015-2016	98,8%	97,0%

Tabel 2: Deelname volgens leeftijd (schooljaar 2015-2016)

Leeftijd	% in het kleuteronderwijs ingeschreven	Verwachte 1/2 dagen aanwezigheid	% ingeschreven kleuters die voldoende aanwezig waren
3 jaar	98,6%	150	96,4%
4 jaar	98,9%	185	97,0%
5 jaar	98,8%	220	97,0%

Uit het kwantitatief onderzoek door het Departement Onderwijs en Vorming⁶ geef ik een beperkte selectie van data mee:

- **Mbt inschrijvingen:**
 - o Op basis van de geboortecohorte ° 2006:
 - hoe ouder de kleuter, hoe hoger het % ingeschreven kleuters (82,2 % op 2 jaar – 99 % op 5 jaar);
 - het moment van inschrijven verschilt naargelang de nationaliteit: het kleutertraject van leerlingen van vreemde nationaliteit is minder lang dan dat van leerlingen met Belgische nationaliteit⁷ ;

⁶ Rapport 'Kleuterparticipatie: inschrijvingen & aanwezigheden – kwantitatief, Departement Onderwijs & Vorming, 2015. Het rapport wijst ook op de beperkingen van de beschikbare data.

⁷ Niet alle leerlingen van vreemde nationaliteit waren reeds aanwezig op het ogenblik dat ze in ons kleuteronderwijs konden instappen.

- hoe meer een leerling aantikt op SES-kenmerken (buurt, thuistaal, opleiding moeder, studietoelage) hoe later hij/ zij wordt ingeschreven. Op vijf jaar zijn deze verschillen weggewerkt.
 - Op basis van populatiegegevens (2014):
 - 1,4 % van de kleuters zijn niet ingeschreven. De grootste groep zijn de driejarigen;
 - het aantal niet - ingeschreven Belgen is lager (1%) dan de niet-Belgen (5,5%);
 - het gros van de niet-ingeschreven kleuters wonen in de grootsteden Antwerpen en Gent (43 %).
 - Op basis van de toestand van de in 2011-2012 niet-ingeschreven kleuters op het moment dat ze leerplichtig worden:
 - 26 % van deze niet-ingeschreven kleuters wordt beschouwd als mogelijk zorgwekkend (de anderen vallen onder huisonderwijs, genoten van vrijstelling van leerplicht, wonen niet meer in Vlaanderen). Uit deze analyse blijkt dat de groep niet-ingeschreven kleuters in het Vlaams Gewest zeer klein is (zowel qua aantal als aandeel).
 - Profiel van de niet-ingeschrevenen op basis van statistische analyses:
 - meisjes hebben een hogere kans om niet-ingeschreven te zijn dan jongens;
 - kleuters met een vreemde nationaliteit hebben meer kans om niet-ingeschreven te zijn (geldt evenwel niet voor kleuters met Marokkaanse en Turkse nationaliteit, des te meer voor kleuters met Indische en Chinese nationaliteit);
 - wie woont in een LOP⁸-gebied heeft minder kans om niet-ingeschreven te zijn;
 - wie woont in Antwerpen heeft de hoogste kans (van de groot- en centrumsteden) om niet ingeschreven te zijn, gevolgd door de brede rand- en taalgrensgemeenten, Oostende en Gent.
- **Mbt aanwezigheden:**
- Op basis van geboortecohorte ° 2006:
 - kleuters op tweejarige leeftijd zijn minder aanwezig dan op drie-, vier- en vijfjarige leeftijd;
 - er zijn grote verschillen tussen Belgen en niet-Belgen: de niet-Belgen zijn vaker onvoldoende aanwezig, de verschillen worden kleiner met de leeftijd;
 - er zijn meer afwezigheden bij kleuters die aantikken op thuistaal niet Nederlands en opleiding moeder.
 - Op basis van populatiegegevens (2014):
 - indien we ook de tweejarige kleuters mee in kaart brengen is, is 89,1 % van de kleuters voldoende aanwezig. Indien we de tweejarigen niet mee in kaart brengen loopt de participatie als snel op tot 97% (schooljaar 15-16).
 - niet-aanwezige kleuters vinden we vooral bij de twee- en driejarigen, bij niet-Belgen, bij kinderen thuistaal niet Nederlands en laag opleidingsniveau moeder;
 - niet-aanwezige kleuters vinden we vooral in grootsteden, maar ook in andere steden en gemeenten (met grote verschillen tussen gemeenten);

⁸ LOP: lokaal overlegplatform

- Brusselse gemeenten hebben, ondanks de hoge scores inzake onderwijskansarmoede, weinig onvoldoende aanwezige kleuters (o.a. omwille van de hoge capaciteitsdruk zijn Brusselse ouders wellicht sterk gemotiveerd om hun kinderen naar school te sturen);
- er is een veeleer grote stijging van het aandeel onvoldoende aanwezige MOE-kleuters⁹ in absolute aantallen, die zich evenwel niet vertaalt in een relatieve stijging.
- Profiel van de onvoldoende aanwezige kleuter op basis van statistische analyses:
 - er zijn geen significante verschillen inzake onvoldoende aanwezigheid tussen jongens en meisjes;
 - naarmate de kleuter ouder wordt neemt de kans op onvoldoende aanwezigheid af;
 - hoe hoger de OKI¹⁰ hoe meer kans op onvoldoende aanwezigheid;
 - wie school loopt in een LOP-gebied heeft minder kans om onvoldoende aanwezig te zijn;
 - sommige centrumsteden doen het betere dan andere, rekening houdend met hun OKI (bijv. Genk en Mechelen t.o.v. Gent).
- **M.b.t. de schoolse achterstand van niet-ingeschreven en onvoldoende aanwezige kleuters** (gebaseerd op geboortecohorte ° 2006):
- het aantal halve dagen niet aanwezig is zonder meer sterk bepalend voor de kans op schoolse vertraging. Naarmate een kleuter meer halve dagen afwezig is, vergroot de kans exponentieel op schoolse vertraging;
 - leerlingen die het meest optimale kleutertraject volgen (alle kleuterjaren voldoende aanwezig), hebben 7 % kans om schoolse achterstand op te lopen (t.o.v. 11,2 % kans gemiddeld op 8-jarige leeftijd). Bij EU-onderdanen met een optimaal traject is dit 11 %, bij niet-EU-onderdanen 19 %. Een ideaal kleutertraject volstaat niet om schoolse achterstand te verhinderen, maar de achterstandskloof loopt wel op naarmate de participatiekloof groter wordt;
 - de achterstandskans neemt toe naargelang vreemde nationaliteit, meer leerlingenkenmerken en minder aanwezigheid.

b. Secundaire analyse op basis van PISA

De PISA¹¹2012-data tonen een samenhang tussen het al dan niet volgen van kleuteronderwijs en de scores van de leerlingen op de PISA-toets. Leerlingen die als jong kind meer dan 1 jaar naar de kleuterschool gingen, scoren op 15-jarige leeftijd duidelijk beter dan leerlingen die slechts 1 jaar naar de kleuterschool gingen of dat helemaal niet deden. We vinden een dergelijke samenhang consistent terug voor alle kerndomeinen in PISA: leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid.

⁹ MOE: migratie uit de Midden- en Oost-Europese landen

¹⁰ OKI: onderwijskansarmoede-index

¹¹ PISA: Programme for International Student Assessment

Deze bevinding geldt in bijna alle landen die deelnamen aan de PISA-studie, maar het scoreverschil tussen deze twee groepen leerlingen is in Vlaanderen beduidend groter dan gemiddeld in de andere landen.

Ook rekening houdend met de socio-economische situatie van kinderen (vanuit de hypothese dat een minder begoede thuissituatie zowel samenhangt met lagere scores op de PISA-test als met minder deelname aan het kleuteronderwijs) blijft het scoreverschil (hoewel een stuk kleiner) in de meeste landen toch overduidelijk bestaan en blijft Vlaanderen de grootste scoreverschillen tonen. Een soortgelijke analyse voor migratie-achtergrond leidt voor Vlaanderen tot dezelfde vaststellingen (in tegenstelling tot de meeste landen waar migratieachtergrond veel minder invloed heeft op de relatie tussen prestaties en het volgen van kleuteronderwijs).

De PISA2003-data toonden voor Vlaanderen een zelfde samenhang tussen leerprestaties op 15 jaar en deelname aan kleuteronderwijs. Er zijn geen significante verschillen tussen 2003 en 2012.

Hoewel verdere verdieping van de gegevens aangewezen is, tonen deze analyses aan dat het voor alle kinderen van belang is voldoende deel te nemen aan het kleuteronderwijs.

c. Vastgestelde drempels en hefboomen

De drempels en hefboomen zijn gedistilleerd uit het literatuuronderzoek en uit het kwalitatief onderzoek (focusgroepen en gesprekken met de onderwijsinspectie, vertegenwoordigers van de lokale besturen en experts en academici).

- **Drempels** (sommige drempels hangen nauw samen):
 - o gebrek aan informatie (informatie in eigen taal, toegankelijke informatie, informatie over het verschil met onderwijssysteem hier in vergelijking met onderwijs in land van herkomst, ...);
 - o bezorgdheid over het zorgende aspect (zorgvragen), onaangepaste infrastructuur in functie van zorgaspect, gebrek aan zachte overgang tussen opvang en onderwijs (twee verschillende systemen), mijn kind is 'te jong', is 'er nog niet aan toe', ... ;
 - o culturele drempels: ideaal van "zelf voor de kinderen zorgen", ervaren van andere cultuur tussen thuis en school, slechte eigen ervaringen met onderwijs;
 - o kleuterparticipatie geen prioriteit voor CLB's (taakbelasting);
 - o weinig samenwerking met externe partners;
 - o gebrekkige cijfergegevens (niet correcte registratie);
 - o te weinig gericht op specifieke doelgroepen: bijv Rom;
 - o aanmeldings- en inschrijvingsmodaliteiten en capaciteit (niet de school van eerste keuze, wachtlijsten, geen school in de buurt, ...)

- **Hefboomen:**
 - o ouderbetrokkenheid, ook door persoonlijke contacten (voorafgaand en na instap), door tijdige, frequente en aangepaste communicatie, in een taal die ouders letterlijk en figuurlijk begrijpen, brugfiguren, verteltassen, tolken, ... ;
 - o aandacht voor fysiek en emotioneel welbevinden, aandacht voor de zorgvragen;
 - o inclusieve aanpak met bijzondere aandacht voor de ondersteuning van kwetsbare gezinnen;
 - o samenwerking tussen scholen;
 - o betrokkenheid van schoolexterne partners die een brugfunctie opnemen;

- goede monitoring
- een goede schoolorganisatie en kwaliteitsvol kleuteronderwijs (cfr OESO/EU projecten hierrond) met kwaliteitsvol personeel ;

IV. ACTIES

a. Vier uitgangspunten

Bij het uitwerken van acties vertrekken we van de opgesomde drempels en hefboomen (zie hoger) en van vier uitgangspunten:

1. Elke dag kleuteronderwijs telt voor elke kleuter

Kleuteronderwijs is geen leerplichtonderwijs maar is daarom niet minder belangrijk. Integendeel, kleuteronderwijs vormt hét fundament voor optimale kansen en een succesvolle schoolloopbaan. Vanuit deze overtuiging durven we stellen dat elke dag kleuteronderwijs telt voor elke kleuter. We streven een maximale participatie na, zowel qua inschrijvingen als aanwezigheden.

2. Kleuterparticipatie als een blijvende prioriteit

Het Vlaams kleuteronderwijs staat internationaal hoog aangeschreven. Inschrijvings- en aanwezigheidscijfers zijn dan ook hoog. Dit erkennen betekent evenwel niet dat Vlaanderen op de lauweren mag rusten. Ook de goede scores qua inschrijvingen en aanwezigheden vergen een permanente aandacht en volgehouden inspanning, willen we deze cijfers niet alleen hoog houden maar ook nog verhogen. Er blijft de hardnekkige groep die niet ingeschreven geraakt. Ook inzake aanwezigheden kan nog vooruitgang geboekt worden. Elke kleuter meer die naar school gaat is een stap vooruit. We willen permanente aandacht en volgehouden inspanningen voor de blijvende prioriteit die kleuterparticipatie al enkele legislaturen is en in de toekomst ook moet blijven.

3. Nood aan synergie op beleidsniveau

Op het centrale beleidsniveau zijn zowel Onderwijs als Welzijn actief op het terrein van het jonge kind (0-6 jaar). Het 'split system' dat de Vlaamse beleidscontext kenmerkt hoeft geen nadeel te zijn op voorwaarde dat Onderwijs en Welzijn nauw samenwerken en de krachten bundelen zodat er een synergie (met de daaraan inherente meerwaarde) ontstaat.

Ook het lokale beleid heeft een uitdrukkelijke rol in het bevorderen van kleuterparticipatie (decreet flankerend onderwijsbeleid) waarbij op lokaal niveau afspraken dienen gemaakt te worden wie de regie mbt kleuterparticipatie in handen neemt. Zo is het perfect mogelijk dat in de ene gemeente het LOP de regie in handen neemt, terwijl in een andere gemeente het lokaal bestuur de coördinatie op zich neemt. Ik wil in geen geval een bepaald model opleggen.

Naast de synergie tussen Onderwijs en Welzijn kan ook de synergie tussen deze centrale beleidsdomeinen enerzijds en de lokale besturen anderzijds een grote meerwaarde opleveren.

4. Eigenaarschap bij alle lokale actoren

Een maximaal aantal kinderen ingeschreven krijgen én aanwezig laten zijn op school is geen doelstelling die het (centrale) beleid alleen kan realiseren. Ook de Kinderrechtencommissaris¹² benadrukt de nood aan lokaal geregisseerde maatregelen, aangepast aan de lokale context en met

¹² Zie jaarverslag Kinderrechtencommissariaat 2015-2016 'Te veel geschillen over verschillen'

betrokkenheid van de in deze context relevante actoren. Vele actoren kunnen een rol opnemen om kinderen naar het onderwijs toe te leiden en hen maximaal aanwezig te laten zijn op school. We willen bij al deze actoren een 'sense of urgency' creëren: kleuterparticipatie is geen probleem 'in de marge', maar het fundament waarop kinderen hun verdere schoolloopbaan enten en een gezamenlijke verantwoordelijkheid. En ook bij deze lokale actoren geldt dat de synergie tussen hun inspanningen juist de meerwaarde kan bieden die we nodig hebben om een maximaal aantal kinderen maximaal op school aanwezig te laten zijn (bv. een netwerk van basisvoorzieningen dat wijkgericht werkt).

Onderwijs beschikt met de LOP's over een lokaal uitgebouwd netwerk dat als prioriteit de inschrijving van kinderen in het onderwijs heeft. Scholen en CLB's kunnen de afwezigheid van kleuters van nabij opvolgen en er op in spelen.

Welzijn beschikt met de Huizen van het Kind over een lokaal ingeplant netwerk dat allerlei voorzieningen voor het jonge kind samenbrengt en die de prioritaire partner is voor Onderwijs.

- b. Geen geïsoleerde acties maar aandacht voor het bevorderen van kleuterparticipatie in elk relevant beleidsdossier

Zoals in II.c van dit actieplan uiteengezet, zijn er recent een aantal maatregelen genomen die sporen met de beleidsaanbevelingen en de conclusies uit het eindrapport.

Daarnaast zijn er ook een aantal acties die geïntegreerd zijn in of aan bod zullen komen bij de behandeling van lopende beleidsdossiers :

- In het kader van de zachte overgang tussen kinderopvang en kleuteronderwijs kunnen betekenen multifunctionele gebouwen waarin zowel crèche als school kunnen huizen een grote meerwaarde. Het Masterplan Scholenbouw zet hier op in: we stimuleren maximaal multifunctionele schoolbouwprojecten door het aspect van multifunctioneel of gedeeld schoolgebruik mee te nemen in de objectieve prioriteitscriteria.
- Een basisvoorwaarde voor kleuterparticipatie is het voorzien van een voldoende en nabij aanbod in het kleuteronderwijs. Via de capaciteitsmonitor schoolinfrastructuur waarvoor 3-jaarlijks nieuwe vraagprognoses en aanboddata worden ontwikkeld, wordt van nabij opgevolgd waar en wanneer er moet geïnvesteerd worden in bijkomende capaciteit in het kleuteronderwijs alsook het leerplichtonderwijs. Op die manier worden de meest urgente capaciteitsnoden voldaan.
- Een centraal aandachtspunt uit het kwalitatieve onderzoek is de rol van het lerarenteam in het algemeen en de kleuteronderwijzer in het bijzonder. Hij of zij speelt een grote rol in het verhogen van de ouderbetrokkenheid en dus indirect in het regelmatig participeren van de kleuter. De invulling van die rol krijgt vorm in een goede initiële lerarenopleiding, startersbegeleiding, lerende netwerken nascholing omtrent kleuterproblematieken, met aandacht voor taal, diversiteit en grootstedelijke context. Dit zijn aspecten die aan bod komen in het loopbaandebat en het debat omtrent de lerarenopleiding.

- Het project Kleine Kinderen Grote Kansen, van de Koning Boudewijnstichting, waaraan ik mijn steun verleen, wil de professionaliteit in het kleuteronderwijs in het omgaan met kinder- en kansarmoede versterken.
- In het kader van de hervorming van de leerlingenbegeleiding willen we de rollen van de verschillende actoren, dus ook deze van het CLB verduidelijken. We verwachten van het CLB dat ze in samenwerking met de school, bij de opmaak van een omgevingsanalyse, aandacht hebben voor de problematiek van (on)voldoende aanwezigheid van kleuters.
- Tot slot is momenteel ook een beleidsdomein Onderwijs overstijgende ambtelijke werkgroep met vertegenwoordigers van verschillende beleidsdomeinen aan de slag : zij hebben een gezamenlijk kader over de transitie tussen het gezin, de kinderopvang en de kleuterschool uitgewerkt en zullen op basis daarvan een actieplan uitwerken. Ook lopen er in Vlaanderen en Brussel nog drie onderzoeksprojecten die de impact van transitie van thuis en kinderopvang naar kleuterschool op kinderen en ouders bestuderen. In 2017 zullen ook deze onderzoekers praktijk- en beleidsaanbevelingen formuleren die we kunnen meenemen om vooral de acties rond transitie verder te verfijnen.

c. Nieuwe acties

Naast bovenstaande acties die deel uitmaken van lopende beleidsdossiers zijn er een aantal aandachtspunten voor scholen en leerkrachten:

- blijvend aandacht hebben voor de taalontwikkeling van kleuters en jonge kinderen, de resultaten te monitoren en waar nodig bij te sturen;
- inzetten op ouderbetrokkenheid. Dit wordt vaak als een evidentie gesteld, maar dat is het niet : omgaan met verschillen in nationaliteit, taal, socio-economische status en zorgnoden is een hele uitdaging. Scholen mogen van ouders verwachten dat ze zich engageren voor de schoolloopbaan en de opvoeding van hun kinderen. Dit lukt enkel indien de scholen een volgehouden inspanning realiseren inzake het betrekken van de ouders bij de school;
- zonder de planlast te willen verhogen, kiezen voor een gedragen visie en schoolbeleid rond kleuterparticipatie. Dit kan perfect gerealiseerd worden binnen het schoolwerkplan, maar belangrijk is dat dit gedragen is door het schoolteam.

Verder wil ik zelf nog zeer specifiek inzetten op een aantal maatregelen. Met deze acties wil ik vanuit de centrale overheid de lokale actoren inzake het bevorderen van kleuterparticipatie maximaal ondersteunen en hun werk op dit punt maximaal faciliteren. Dit door:

1. De aanstelling van een 'Kleutercoördinator'

De kleutercoördinator is een binnen het beleidsdomein Onderwijs (Agodi) aan te stellen centrale figuur voor wie ik een zeer belangrijke opdracht zie en waarvan ik verwacht dat hij/zij in de toekomstige aanpak van het dossier kleuterparticipatie voor 'hét verschil' kan zorgen.

Doel: de kleutercoördinator:

- stimuleert de lokale actoren om het thema kleuterparticipatie permanent hoog op de agenda te (blijven) houden op het lokale niveau. Hij/zij stimuleert het eigenaarschap rond dit thema bij de lokale actoren zodat iedereen zich mee verantwoordelijk voelt om te werken aan een maximale kleuterparticipatie;
- stimuleert de lokale onderwijs- en welzijnsactoren en het lokale bestuur om in maximale synergie samen te werken;
- stimuleert de lokale actoren/ de lokale werking om kleuterparticipatie te versterken
- verbindt het centrale beleid en het beleid van de lokale actoren, waarbij prioritair wordt ingezet op de steden Antwerpen, Gent en Brussel;
- inspireert de lokale actoren rond kleuterparticipatie;
- biedt ondersteuning aan de lokale actoren / de lokale werking om kleuterparticipatie te versterken en biedt ondersteuning op maat, met bijzondere aandacht voor Brussel, Gent en Antwerpen.

Acties: de kleutercoördinator:

op lokaal niveau:

- analyseert samen met de lokale actoren de bestaande situatie inzake kleuterparticipatie in Vlaanderen op lokaal niveau (inclusief knelpunten);
- zorgt er mee voor dat de lokale actoren een beleid rond kleuterparticipatie voeren en bestaand beleid versterken door in overleg met lokale actoren bestaande acties te verdiepen, te verruimen of nieuwe te initiëren;
- zorgt er mee voor dat er sterke netwerken ontstaan op lokaal niveau;
- kan convenanten voorbereiden tussen de Vlaamse Overheid en sommige (groot)steden waarin met de lokale actoren afgesproken wordt om en hoe de kleuterparticipatie te verhogen en een zachte overgang tussen thuis/opvang en school te bereiken, rekening houdend met de lokale problematieken;

op Vlaams niveau:

- verzamelt good practices en reikt die aan aan de lokale netwerken;
- bouwt een lerend netwerk uit waarin goede praktijken en expertise over inschrijvingen en aanwezigheid onderling kan gedeeld worden;
- installeert een periodiek, coördinerend overleg op Vlaams niveau;
- koppelt lokale signalen terug naar het beleid
- biedt ondersteuning bij het verdiepen en verruimen van bestaande acties en het initiëren van nieuwe acties binnen alle hierna opgesomde domeinen (dataverzameling, sensibilisering, ...);

Trekker: AgODi

Timing: vanaf 1 januari 2017

Budget: binnen de beschikbare middelen

2. Het optimaliseren van de dataverzameling, -ontsluiting, monitoring en het ter beschikking stellen van relevante gegevens aan alle relevante actoren

Doel:

- zorgen voor nog betere data m.b.t inschrijvingen en aanwezigheden in het kleuteronderwijs in functie van onderbouwing van beleid en maatregelen;
- maximaal ter beschikking stellen van data aan alle relevante (lokale) actoren in functie van de lokale snelle opvolging van niet ingeschreven en onvoldoende aanwezige kleuters.

Betere data zijn geen doel op zich maar kunnen omwille van de inzichten waar ze voor zorgen, een dynamiek op gang brengen bij diverse actoren.

Acties:

- AgODi onderzoekt (verder) of het databestand dat jaarlijks aan Kind en Gezin overgemaakt wordt in functie van de toeleidingsacties voor de driejarige niet-ingeschreven kleuters geoptimaliseerd kan worden (zoeken naar meest geschikte moment om rijksregister en database inschrijvingen te kruisen, maximaal aantal fouten/ruis elimineren) zodat nog beter kan worden toegespitst op kleuters van wie de niet-inschrijving problematisch is.
- Het beleidsdomein Welzijn en Onderwijs delen gegevens via een koppeling van de databank van Kind en Gezin en de CLB-databank (Vitalink) en maken afspraken over contactname in geval van zorgwekkende vaststellingen, zodat beide partijen gericht en doeltreffender kunnen ingrijpen in problematische situaties.
- Onderwijs stelt sneller relevante gegevens over aan/afwezigheden van kleuters ter beschikking van de scholen via de (in opmaak zijnde) datawarehouse afwezigheden, opdat scholen een onderbouwd kleuterparticipatiebeleid kunnen voeren.
- Tussen AgODi en het Agentschap voor Inburgering en Integratie worden gegevens over de toeleiding van kleuters met het statuut van erkende vluchteling uitgewisseld zodat er een goed zicht is op de deelname aan het onderwijs van deze kleuters;
- AgODi voert de vergelijking tussen het rijksregisternummer en de ingeschreven kleuters in het Brussel Hoofdstedelijk Gewest minstens één keer uit zodat kan worden nagegaan of de gegevens bruikbaar zijn en een beter zicht verschaffen op het aantal niet-ingeschreven kleuters in Brussel;
- De Vlaamse Gemeenschap en Franse Gemeenschap evalueren de gegevensuitwisseling zoals voorzien in het samenwerkingsprotocol en passen het protocol waar nodig aan;
- Onderwijs werkt in samenwerking met het Agentschap Integratie en Inburgering een monitoringssysteem uit m.b.t. het aantal rondtrekkende kleuters en waar deze kleuters verblijven.
- Ik maak afspraken met de onderwijsinspectie om gedurende een jaar het thema kleuterparticipatie in de scope te zetten bij de individuele schooldoorlichtingen en het thema op te nemen in een van de volgende Onderwijspiegels.

Trekker: AgODi en Onderwijsinspectie

Timing: vanaf 2017

Budget: binnen de beschikbare middelen.

3. Het gericht informeren, sensibiliseren, toeleiden en ondersteunen van ouders, in het bijzonder ouders uit kwetsbare groepen

Doel:

Een maximaal aantal ouders er toe brengen hun kind in de kleuterklas in te schrijven én er maximaal aanwezig te laten zijn door een bundelen van krachten tussen centrale overheid en lokale actoren.

Acties:

- AgODi en Kind en Gezin zetten hun samenwerking inzake de toeleiding van driejarige kleuters naar het onderwijs verder en optimaliseren deze door verderzetting van het (lopende) verbetertraject en hun structureel overleg. Hierbij wordt een ideaal evenwicht gezocht tussen de preventieve/proactieve acties om kleuters tijdig ingeschreven te krijgen enerzijds en het opvolgen van de niet-ingeschreven kleuters anderzijds.
- Het departement Onderwijs gaat na in hoeverre organisaties die werken aan preventieve gezinsondersteuning het belang van een vroege kleuterparticipatie actief opnemen in hun werking. Zij werken daarvoor samen met Kind en Gezin en samenlevingsopbouw. Ook via de kleutercoördinator staat het belang van een vroege kleuterparticipatie lokaal hoog op de agenda bij organisaties die werken aan preventieve gezinsondersteuning.
- Het Departement Onderwijs (Klasse) zorgt voor een update en nieuwe verspreiding van het Starterspakket Kleuteronderwijs (sinds 2011 ter beschikking) en stelt het pakket ter beschikking van de scholen en van alle partners die mee helpen toeleiden naar onderwijs.
- Het Departement Onderwijs (Klasse) herbekijkt (voldoet de beknopte informatie die momenteel in vertaling te krijgen is, zijn de talen nog aangepast aan de huidige instroom van anderstaligen?) en herwerkt het anderstalig aanbod van dit starterspakket.
- Klasse besteedt extra aandacht aan het thema kleuterparticipatie.
- De LOP's blijven vanuit Onderwijs de trekkers van het lokaal inschrijvingsbeleid en intensifiëren hun acties rond kleuterparticipatie, met optimale informatieuitwisseling en samenwerking met de Huizen van het Kind (hun geprivilegieerde partner binnen Welzijn) en de lokale besturen.
- De Huizen van het Kind nemen een cruciale rol op in het gericht informeren, sensibiliseren, toeleiden en ondersteunen van ouders m.b.t. kleuterparticipatie. Als samenwerkingsverband waarbinnen verschillende organisaties samen zorgen voor een multidisciplinair, geïntegreerd en afgestemd aanbod ter ondersteuning van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren zijn de Huizen hiertoe zeer goed geplaatst en kunnen zij ook maximaal inspelen op de noden die zich lokaal stellen.
- Scholen en CLB's zetten maximaal in op maximale aanwezigheid van elke kleuter;
- AgODi en het Agentschap voor Inburgering en Integratie maken duidelijke samenwerkingsafspraken zodat alle kleuters met het statuut van erkende vluchteling ingeschreven geraken in het kleuteronderwijs, volgen de implementatie van deze afspraken op en evalueren ze.

Trekker: afhankelijk van de actie

Timing: vanaf 2017

Budget: binnen de beschikbare middelen

4. Bevorderen van samenwerken met en tussen lokale actoren, in het bijzonder de LOP's, de Huizen van het Kind, de lokale besturen, de scholen en de CLB's

Doel:

Alle betrokken lokale actoren, vertrouwd met de specifiek-lokale situatie, tot samenwerking en gecoördineerd handelen brengen opdat een maximaal aantal kinderen in het kleuteronderwijs ingeschreven wordt en er maximaal aanwezig is.

Acties:

- De kleutercoördinator stimuleert de (samen)werking tussen alle lokale actoren inzake kleuterparticipatie en faciliteert die samenwerking waar mogelijk.
- Vanuit Onderwijs krijgen de LOP's, in samenwerking met de kleutercoördinator op centraal vlak, een duidelijke opdracht op lokaal vlak om in nauwe samenwerking met Welzijn (Huizen van het Kind – zie hoger), lokale besturen en andere lokale partners een gecoördineerde werking rond kleuterparticipatie op te zetten.
- De LOP's koppelen signalen en knelpunten uit het werkveld terug naar het centrale beleid.
- De kleutercoördinator werkt aan de uitbouw van een lerend netwerk waarin lokale actoren van elkaar kunnen leren, ideeën uitwisselen, inspiratie opdoen.

Trekker: afhankelijk van de actie

Timing: vanaf 2017

Budget: binnen de beschikbare middelen.

5. Verhogen van de deelname van specifieke onder participerende groepen aan kleuteronderwijs

Doel:

De problematische onderwijsparticipatie van specifieke groepen ombuigen via versterkte inzet op hun kleuterparticipatie.

(Rond)trekkende ouders van kleuters beperken – mede door specifieke culturele drempels – de taak van het onderwijs tot het 'bijbrengen van basisgeletterdheid en –gecijferdheid'. Zij zijn minder overtuigd van het belang van vroegtijdig naar school gaan. Kleuters gaan nauwelijks naar school, waardoor de start in het lager onderwijs meestal geen succesverhaal wordt. Door het creëren van een zeer nabij onderwijsaanbod, met dagelijkse contacten tussen ouders en scholen, door ouders actief te betrekken bij de klasactiviteiten, vertrekkende vanuit de leefwereld van de kinderen, hopen we deze drempels te slechten. Daarom wordt een proefproject uitgewerkt met een aanbod kleuteronderwijs georganiseerd op één of meerdere residentiële woonwagenterreinen. De doelstelling is tweeledig:

- (rond)trekkende kleuters optimaal voorbereiden op een positieve start in het lager onderwijs, en de aanwezigheden en leerwinst verhogen;
- bij de ouders een 'mindshift' realiseren: (kleuter)onderwijs is meer dan (voorbereiding op) basisgeletterdheid en –gecijferdheid.

Het gaat in absolute aantallen om een relatief kleine groep kleuters, maar wel een waarbij nog zeer veel verschil gemaakt kan én moet worden.

Acties:

- Onderwijs zorgt voor een doorstart van de werkgroep (rond)trekkende leerlingen & Onderwijs, met o.a. vertegenwoordigers van het Agentschap Inburgering & Integratie, de lokale besturen van gemeenten met een residentiële woonwagenterrein.
- Deze werkgroep onderzoekt en concretiseert het idee om als proefproject/experiment een aanbod kleuteronderwijs te organiseren op residentiële woonwagenterreinen. In eerste instantie worden de mogelijkheden van dit project onderzocht in Leuven, Mortsel en/of Wilrijk. De omliggende scholen worden actief betrokken, gezien doorstroom naar het reguliere lager onderwijsaanbod het uiteindelijke doel is.

Trekker: afhankelijk van de actie

Timing: september 2018

Budget: binnen de beschikbare middelen.

6. Cluster 'bevorderen van een warme overgang tussen thuis/opvang en onderwijs'

Doel:

Een zo naadloos mogelijke overgang bewerkstelligen voor kinderen die vanuit de thuissituatie of de opvang instappen in het kleuteronderwijs. Het belang van transitie tussen thuis, kinderopvang en kleuterschool krijgt al langer aandacht. Een ambtelijke werkgroep (Departement Onderwijs & Vorming, AgODi, het Agentschap Binnenlands Bestuur, het Agentschap Integratie en Inburgering, Kind & Gezin, het centrum VBJK en U Gent), heeft een inhoudelijke kadering uitgewerkt, met volgende assen:

- het werken aan structurele continuïteit waarbij tussen de verschillende voorzieningen (gezinsondersteuning - kinderopvang – kleuterschool) en administraties hecht wordt samengewerkt;
- het werken aan pedagogische continuïteit en een continuïteit in het curriculum;
- het ontwikkelen van professionele continuïteit;
- het versterken van continuïteit met thuis, buurt en gemeenschap.

Acties:

- De ambtelijke werkgroep werkt concrete acties uit en verzamelt inspirerende praktijken op elk van deze vier assen. Het actieplan zal zowel gezamenlijke als domeinspecifieke acties bevatten die een kwaliteitsvolle overgang tussen thuis, kinderopvang en kleuteronderwijs versterken.
- De kleutercoördinator neemt het thema warme overgang tussen opvang en onderwijs op in de eigen werkzaamheden, als belangrijk aspect naast inschrijving en aanwezigheid van kleuters.
- Onderwijs en Welzijn bestuderen de praktijk- en beleidsaanbevelingen die onderzoekers in 2017 zullen formuleren bij de drie onderzoeksprojecten die de impact van transitie van thuis en kinderopvang naar kleuterschool op kinderen en ouders bestuderen.

Trekker: afhankelijk van de actie

Timing: vanaf 2017

Budget: binnen de beschikbare middelen.

V. OVERZICHT ACTIES

a. Reeds genomen maatregelen

- De verhoging van 220 naar 250 halve dagen verplichte aanwezigheid van vijfjarige kleuters met het oog op een inschrijving in het gewoon lager onderwijs.
- De extra participatietoeslag voor drie- en vierjarige kleuters die voldoende participeren aan het kleuteronderwijs.
- De extra werkingsmiddelen voor scholen die geconfronteerd worden met een stijgend aantal ingeschreven kleuters ten gevolge van de vluchtelingencrisis.
- Het voorzien in extra middelen voor capaciteitsuitbreiding in gebieden met capaciteitsdruk en het ter beschikking stellen van informatie uit de capaciteitsmonitor aan de lokale besturen

b. Acties ter bevordering van kleuterparticipatie in het kader van andere beleidsdossiers

- Maximaal stimuleren van multifunctionele bouwprojecten waar zowel crèche als school kunnen huizen.
- Via de capaciteitsmonitor waarvoor 3-jaarlijks nieuwe vraagprognoses worden ontwikkeld, zal van nabij opgevolgd worden waar en wanneer moet geïnvesteerd worden in bijkomende capaciteit in het kleuteronderwijs.
- Het versterken van de professionalisering in het kleuteronderwijs via het project Kleine Kinderen Grote Kansen in het omgaan met kinder- en kansarmoede.
- De invulling van de rol van de kleuteronderwijzer aan bod laten komen in het loopbaandebat en het debat omtrent de lerarenopleiding (moet vorm krijgen in een goede initiële lerarenopleiding, startersbegeleiding, lerende netwerken nascholing omtrent kleuterproblematieken, met aandacht voor communicatie, taal, afkomst en kansarmoede).
- Het verduidelijken van de rol van het CLB in het kader van de hervorming van de leerlingenbegeleiding.
- Legislatuuroverschrijdend plan voor het basisonderwijs waarin het kleuteronderwijs een belangrijke plaats zal kennen.

c. Nieuwe acties

Aandachtspunten voor scholen en leerkrachten:

- Blijvende aandacht voor taalontwikkeling van kleuters en jonge kinderen, de resultaten monitoren en waar nodig bijsturen.
 - Inzetten op ouderbetrokkenheid.
 - Kiezen voor een gedragen visie en schoolbeleid rond kleuterparticipatie.
- De aanstelling van een kleutercoördinator die het thema kleuterparticipatie op lokaal niveau permanent hoog op de agenda houdt en samen met de lokale actoren de bestaande situatie inzake kleuterparticipatie in Vlaanderen op lokaal niveau analyseert. De kleutercoördinator zorgt er o.a. mee voor dat de lokale actoren een beleid rond kleuterparticipatie voeren en bestaand beleid versterken en biedt hierin ondersteuning; hij kan convenanten voorbereiden tussen de Vlaamse Overheid en sommige (groot-steden) waarin afspraken gemaakt worden om de kleuterparticipatie te verhogen evenals de wijze waarop. De kleutercoördinator bouwt een lerend netwerk uit, verzamelt good practices en reikt die aan aan de lokale netwerken.
 - Het optimaliseren van de dataverzameling, -ontsluiting, monitoring mbt inschrijvingen en aanwezigheden in het kleuteronderwijs en het ter beschikking stellen van relevante gegevens aan alle relevante (lokale) actoren in functie van de lokale snelle opvolging van niet ingeschreven en onvoldoende aanwezige kleuters. Het beleidsdomein Onderwijs wil o.a sneller relevante gegevens over aan/afwezigheden van kleuters ter beschikking stellen van de scholen via de in opmaak zijnde datawarehouse afwezigheden zodat scholen een onder
 - Het gericht informeren, sensibiliseren, toeleiden en ondersteunen van ouders, in het bijzonder ouders uit kwetsbare groepen om een maximaal aantal ouders er toe te brengen hun kind in de kleuterklas in te schrijven én aanwezig te laten zijn. Zo zal bijvoorbeeld het Departement Onderwijs (Klasse zorgen voor een update en nieuwe verspreiding van het Starterspakket Kleuteronderwijs dat dan ter beschikking zal gesteld worden aan alle partners die mee helpen toeleiden naar onderwijs.
 - Bevordering van samenwerken met en tussen lokale actoren, in het bijzonder de LOP's, de Huizen van het Kind, de lokale besturen, de scholen en de CLB's. De LOP's krijgen, in samenwerking met de kleutercoördinator, een duidelijke opdracht op lokaal vlak om in samenwerking met Welzijn, lokale besturen en andere lokale partners een gecoördineerde werking rond kleuterparticipatie op te zetten.
 - Het opzetten van een experiment waarbij een aanbod kleuteronderwijs georganiseerd wordt op residentiële woonwagenterreinen en waarbij de omliggende scholen actief betrokken worden gezien de doorstroom naar het reguliere onderwijs het uiteindelijke doel is.
 - Bevorderen van een warme overgang tussen thuis/opvang en onderwijs. Een beleidsoverschrijdende ambtelijke werkgroep heeft een gezamenlijk kader over de transitie tussen het gezin, de kinderopvang en de kleuterschool uitgewerkt en zal een actieplan uitwerken waarin zowel gezamenlijke als domeinspecifieke acties zullen opgenomen zijn die

de kwaliteit van de overgang tussen thuis, kinderopvang en kleuteronderwijs willen versterken.

VI. ALGEMENE DATA KLEUTERONDERWIJS

In bijlage zijn een aantal cijfergegevens met betrekking tot kleuteronderwijs opgenomen.

- Overzicht en evolutie van scholen
- Evolutie aantal kleuteronderwijzers, kinderverzorgers
- Budget (werking, loon, SES)
- Budgetbewegingen tussen kleuter en lager onderwijs